

KOKULAR ÜSTÜNE

Dr. Serpil KIŞLALIOĞLU

İlkel hayvanlarda koku algılanması, birçok dirimlik-niceliklerinin yürütülmesinde önemli bir etmendir. Bazı kanatlı erkek böcekler, büyük uzaklıklardan, dişinin kokusunu algılayarak, dişi böceği bulurlar. Aynı özellik ilkel memelilerde de belirgindir.

İnsanlarda da, koku algılanmasının, özellikle cinsel yönden güçlü bir içgüdüsel nitelik taşıdığı, bir asır önce, Darwin tarafından gözlenmiştir. Darwin çocukların, annelerini kokularından tanıdığını ileri sürmüştü. 1960'larda ise, Wiener (1) adlı bir bilgin, yayınladığı bir seri tebliğde, insan davranışlarının da kokudan etkilendiğini ve dahası, şizofreninin bile, feromonal (*) bir etkinin sonucu olduğunu ileri sürmüştür.

İnsanlar, deneylerle kanıtlandığı gibi, kendi kokularını ve karşı cinsten birinin kokusunu rahatlıkla ayırdedebilmektedirler. Aynı şekilde, Darwin'in ortaya attığı gibi, bebeklerin annelerini kokularından tanıdığı artık kanıtlanmış bir gerçektir (2).

Tarihte, deodoran ve kokular, kütle halinde kullanılmaya başlamadan önce, insan kokuları, biyolojik ve sosyolojik yönden mutlaka önemli bir nicelik taşıyordu. O zamanlarda da, günümüzde parfüm endüstrisinde, kokulara "erkeksi" bir karakter vermek için katılan misk ve kunduz yağı erkekler tarafından kullanılırdı. Comfort (3), bu maddelerin albeniyi arttıran kimyasallar arasında olduğunu söylemektedir.

Parfüm Kullanımının Tarihi

Tarihteki insan toplumlarında, koku kullanımını 5000 yıl kadar önceye gitmektedir. Bu konudaki ilk kayıtlara, M.Ö. 1700 yılında rastlanmakta ise de, süslenme amacı ile, ilk kullanım, M.S. 650 yılında Asurlu'larda görülmektedir. Büyük Asur hükümdarı Asurbanigal'in bir kadın kadar çok koku süründüğü söylenmiştir. Bu devirlerde, Babil'in, dünya koku alışverişinin merkezi olduğu bilinmektedir.

Tarihin akışı izlenirken, Yunan'ın altın devrinde, büyük bilgin Teofrastus'un kayıtlarından,

M.Ö. (370 - 285), o devirde koku yapımcılarının, kokuları güneşin bozucu etkisinden korumak için, gölgeli, loş yerleri seçtikleri anlaşılmaktadır. O halde, kimyasal nicelikleri bilinmediği halde, parfüm hammaddelerinin o günün olanaklarında elde edilerek, korunma ve saklanmaları bilinçli olarak yapılıyordu.

M.S. 54'te, ünlü Roma kralı Neron'un, karısının ölüm töreninde, Arabistan'ın 10 yılda yapacağı kokulardan fazlasını harcadığı yazıtlara geçmiştir.

M.S. 500'de İbn-i-Sina, gülyacağı ve gülsuyunu elde ettiği bilinmektedir. Lavanta suyunu ise, Bingenli bir Benediktin rahibesi olan, St. Hildegard'ın bulduğu söylenmektedir. Fakat, bu suyun formülü, çok daha sonra, M.S. 1615'te açıklanmıştır.

İlk alkol kökenli parfüm, Macar Kraliçesi I. Elisabeth tarafından kullanılmıştır. Bu kraliçe, yetmişinde bile o kadar güzeldi ki, kendi yaşının yarısı kadar olan Polonya kralı kendisine evlenme teklif etmişti.

1416'da Fransa'da parfümcülük bir meslek olarak onaylandı. Bu uğraş ancak dört yıl çıraklık, üç yıl asistanlık döneminden sonra, geçerli sayılıyordu. 1555'te yine Fransa'da, ilk parfüm kitabı bastırıldı. "Les Secrets de Maistre Alexys le Piedmantaio" adlı bu kitapta, örneğin, "... bir kuzgunu al, 40 gün katı yumurta ile besle, öldür ve sarı-sakız yaprakları, talk ve bademyağı ile distile et" gibi çok ilginç tarifler de vardı.

1615'te Karl Maria Farina adlı bir İtalyan, Almanya'nın Köln şehrine yerleşerek, (Eau de Cologne, Kolnishes Wasser, Kolonya) yapımına başladı ve büyük bir üne kavuştu. Bu klasik kolonya, çeşitli limon yağları, lavanta ve biberiye ile hazırlanıyordu, aynı serinletici ve ferahlatıcı etkiye sahipti.

Bundan sonraki gelişmeler, organik uçucu maddelerin sentezleri ve ucuzla yapılımaya başlamaları ve sonuç olarak, 20. yy. başlarında, herşeyin de olduğu gibi, koku ve parfüm yapıcılığının da endüstrileşmesidir.

Eski Mısır'da (XVIII - Kralık) thebes şehri mezarlarında bulunan duvar süsleri...

"Resim, bir şenlikte çalgıcı ve oyuncularını yansıtmaktadır. Çalgıcıların başlarında görülen kümeler, esans emdirilmiş balmumu kümelerdir. Balmumu ısı ile eridikçe çevreye güzel kokular yayılarak, oyuncuların ter kokularını gizlerdi".

Koku Endüstrisinin Ekonomik Gücü

Kokular, kozmetik endüstrisinde, doğrudan doğruya parfüm, kolonya, tuvalet suyu ve banyo yağları olarak kullanıldıkları gibi, krem, losyon, pudra ve deodoran gibi diğer kozmetik yapımların içinde de dolaylı olarak kullanılmakta, böylelikle kozmetik endüstrisinin en fazla gelir getiren dallarından biri olarak görüntü vermektedir.

Çağdaş kadın ve erkek, sağlıklı ve temiz görünmeyi yaşadığı sosyal ortamın bir gereği saymakta, bunun yanısıra, kişiliğine belirgenlik kazandıran kozmetik ayrıntıları denemekte de bir sakınca görmemektedir. İlginç olmak kadar, çekici olmak ta günümüz insanının vazgeçemeyeceği tutkularından biridir. Bu özelliğini kazandıran yöntemlerin biri de koku kullanmaktır. Amerikan kadınının % 70'i (4), Avrupalı kadının % 90'ı ve büyük şehirlerde yaşayan Türk kadınlarının % 80 kadarı (5) parfüm kullanmaktadır. Türkiye'de 10 cc'lik bir parfümün 100 TL.'sına satıldığı düşünülürse, kokuların güçlü bir harcama kaynağı olduğu ortaya çıkar. Yurdumuz parfüm hammaddesi yönünden çok zengin bir ülke olduğu halde, ne yazık ki, parfüm alımı için harcanan paranın çoğu dış ülkelere gitmektedir.

Parfüm Nasıl Yapılır?

Güzel bir koku yaratmak bir San'attir. Bir veridir. Bugün, karmaşık bir parfüme katılan kokuları tek tek ayırdedebilme yeteneğine sahip bir burun, her türlü modern analiz yöntemleri ile boy ölçüşebilir. Bu nedenle koku alma organları çok duyarlı olan kişiler, günümüzde parfüm endüstrisinin en fazla para ödenen, ve el üstünde tutulan kişileridir.

Bir parfüm, bir düzineden başlayarak, 200 veya daha fazla, doğal, yarısentetik, ve sentetik maddelerin bir araya getirilmesi ile yaratılır. Bunlardan bitkisel kökenli olanlar, damıtma ile elde edilen uçucu yağlar, çiçeklerin soğuk veya sıcak yağlarla ekstraksiyonu ile elde edilen çiçek yağları, reçine, balsam, sakız ve bitkisel salgılar

Eski Mısır Krallarından Tutankhamen'in mezarında bulunmuş bir "krem - parfüm" kabı... Kab, su mermerinden yapılmış olup, değersiz taşlar, cam pastası ve altın yapraklarla işlenmiştir. Gemi şeklindedir. Başındaki hayvan, gerçek boynuz takılmış bir dağ-keçisi.

dir. Amber, kunduz yağı gibi bazı hayvansal salgılar, parfümeride fiksator (**) olarak kullanılmakta olup, çok pahalıdır. Çağdaş endüstri koşullarında, bunların yerini çok daha ucuzca hazırlanabilen örneğin, benzilbenzoat almıştır. İşte, satın aldığımız bir Miss Dior, bir Chanel No: 5, bu özellikte maddelerin bir araya getirilmeleri ile yaratılır. İyi bir parfüm, doğadaki herhangi bir çiçeğin tam kokusunu vermekten çok, kendine has kokusu olan, cilde sürüldüğünde karakteristik kokusunu kaybetmeyen ve uzun süre ciltte kalabilen parfümdür.

Parfümlerin Sağlığa Zararları Var mıdır?

Koku endüstrisinde kullanılan hammaddelerin çoğu, allerjik maddelerdir. Yani ciltte kızarma kaşıntı ile ortaya çıkan deri iltihabı ve iritasyon yaparlar. Özellikle allerjik bünyeler kokulara karşı çok duyarlıdır. Genellikle, far, maskara, ve

diğer göz ve göz çevresine uygulanan kozmetiklerin, gözü şişirici, kızartıcı ve sulandırıcı etkilerinin, içlerine konan kokuların etkisi ile olduğu kanıtlanmıştır. Bu nedenle kokulara duyarlı olan kimseler, en kısa yoldan, bu rahatsızlığı önlemek için, kendilerinde allerjik belirtiyi ortaya çıkaran yapımları kullanmamalıdır. Ne de olsa, güzellik ve çekicilikle sağlık arasında bir seçim yapmak gerekirse, sağlığın değerine paha biçilmez.

(*) Feromonal: Aynı cinsten diğer türler arasında bir uyarma yaratmak için, bir canlı tarafından salgılanan, bir veya bir kaç kimyasalla, diğer canlıda ortaya çıkan davranış değişiklikleri. Çoğu kez, koku algılanması ile, bağdaştırılır.

(**) Fiksator: Diğer kokularla karıştırıldığında, par-

fümün kendine has kokusunu bozmadan, buharlaşmayı yavaşlatan madde.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR:

1. Wiener, H., External Chemical Messengers, N. Ystate., J. of Medicine, 66,3153 (1966), 67,1144 (1967), 67,1287 (1967), 68,912 (1968), 68,1019 (1968).
2. Russel, M. J., Human Olfactory Communication, Nature 260, 520 (1976).
3. Comfort, A., Likelihood of Human Pheromones, Nature 230,432 (1971).
4. Readership and product Usage Study., Young Miss Magazine, September 1970.
5. H. Ü. Ecz. Fak., Hozeetoloji Öğrencilerinin Dr. S. Kışlalıoğlu denetiminde yaptıkları bir araştırma (henüz yayınlanmamıştır).

GÜMÜŞÜN ÖYKÜSÜ

Blake CLARK

Modern bilim ve teknik gümüşsüz düşünülemez!

Yaklaşık 40 gram temiz metal elde edebilmek için insanoğlu 1200 metrelerde yeri kazarak bir ton cevher çıkarır. Buna rağmen çektiği emek hiç de boşuna değildir. Zira biz artık gümüşsüz yaşayamayız. Güneş ışığını elektrik akımına dönüştürürken, hastanelerde göğüs kanserine teşhis koyarken, tepkili motorlar çalışırken, bilgisayarlar hesap ederken, otomobiller işlemeğe başlarken her yerde ve her zaman onun parmağı vardır. Kafatasında cerrahi amaçlarla açılan delikler ancak onun sayesinde kapatılabilir. Satın aldığımız bir çok şeyleri gümüşle öderiz (veya öderdik).

Yüzyıllarca gümüş insanlara madeni para olarak hizmet etmiştir, ilk para zamanımızdan önceki 640 yılında Anadolu'da basılmıştı, ki sonradan orada öyküsü dünyaya yayılmış olan Krezus hüküm sürmüştü. Eski Yunanistanda Laurion maden ocaklarından çıkarttığı gümüşten yaptırdığı madeni paralarla Büyük İskender savaşlarını finanse etmişti. Amerika'da Aztek ve İnkaların gümüş maden ocakları Amerika'nın İspanyollar tarafından sömürgeleştirilmesinde en büyük rolü oynamıştı.

Son 600 yıl içinde en çok kullanılan gümüş eşya kaşık olmuştur. Saf gümüş böyle bir kullanılış için çok yumuşak olduğundan 925

kısım gümüşü 75 kısım bakırla eritirler ve böylece daha dayanıklı olan "Sterling gümüşü" adı verilen gümüş alaşımını elde ederler. Bütün gümüşçüler (kuyumcular) bu madde ile çalışırlar. Onlar bu parlak madeni döverek o kadar inceltirler ki, onun 40.000 yaprağı bir santimetreye sığar. Kuyumcular onu döverler, delerler, kazırlar ve saç inceliğinde tel yapacak şekilde çekerler.

Fakat gümüş bugün yalnız madeni para, ziynet eşyası, spor maçlarında şampiyonlara verilen kupalar veya sofrta takımlarında kullanılmaz, o daha birçok değişik alanlarda kullanılır. İşte bir kaç örnek:

Fotoğrafçılık

Bu sanatın başı ve sonu gümüştür. En küçük bir ışık quantı filmin jelatin katmanındaki her tarafa ince bir şekilde yayılmış olan gümüş bileşiminin bir parçacığına rastladı mı, 1: 100.000.000 oranında bir tepki meydana gelir. Bir gümüş atomu bu oranla ışık birimini büyütür. Şimdiye kadar ne denenmişse, hiç biri etki bakımından doğrudan doğruya gümüşe eşit olamamıştır. Oysa her anstantanedey ufak bir miktarda ihtiyaç vardır. Bir gram gümüşle 65 resimlik film materyali üretilebilir.